

NICOLAS FAVEZ • Ebeveynlikte Ortaklık Sanatı

NICOLAS FAVEZ Cenevre Üniversitesi'nde klinik psikoloji profesörü ve Lozan Üniversitesi Aile Çalışmaları Merkezi Araştırma Birimi'nin eş yöneticisidir. Yirmi beş yılı aşkın süredir ebeveynler arası ilişkiler ve ebeveynlikte ortaklık üzerine klinik ve pratik çalışmalar yürütüyor. Bu alanda kendisine uluslararası tanınırlık getiren pek çok yayını bulunuyor.

L'art d'être coparents. Se soutenir pour élever ses enfants

© 2020 Odile Jacob

İletişim Yayınları 3107 • Psykhe 43

ISBN-13: 978-975-05-3244-3

© 2021 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2021, İstanbul

DIZI EDITÖRÜ Bahar Siber

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ Bahri Özcan

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 45030

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

NICOLAS FAVEZ

Ebeveynlikte Ortaklık Sanatı

Çocuk Yetiştirirken
Birbirine Destek Olmanın Önemi

L'art d'être coparents
Se soutenir pour élever ses enfants

ÇEVİREN

Z. Hazal Louze

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

**EBEVEYNLER ARASI İŞBİRLİĞİ:
BUGÜNÜN AİLELERİ İÇİN HAYATI BİR KONU** 9

BİRİNCİ BÖLÜM

ANNE-ÇOCUK VE BABA-ÇOCUK İLİŞKİSİ 13

İKİNCİ BÖLÜM

EBEVEYNLİKTE ORTAKLIK..... 53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

**EBEVEYNLER ARASI İŞBİRLİĞİNİ
KOLAYLAŞTIRAN VE ZORLAŞTIRAN ETKENLER**..... 105

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

**EBEVEYNLER ARASI İŞBİRLİĞİNİN
ÇOCUK ÜZERİNDEKİ YANSIMALARI** 137

BEŞİNCİ BÖLÜM

AYRILIK SONRASI İŞBİRLİĞİ..... 159

SONUÇ VE PERSPEKTİFLER..... 187

EK

ARAŞTIRMALAR NASIL YAPILIYOR? 195

OKUMA ÖNERİLERİ VE KAYNAKÇA 198

“Eşimle, tam olarak aynı frekansta olduğumuzu düşünüyorum. Küçük kızımızla bir yola girdik ve [...] galiba hayatımızı, nasıl bir baba veya nasıl bir anne olunacağıyla ilgili hiçbir temel fikir ayrılığı yaşamadan, bu haliyle seviyoruz.”

“Şimdi eşimle anne baba rollerini değişseydik, sanıyorum ben de tıpkı onun gibi bir anne olurum [...] çok çok büyük farklar olacağını zannetmiyorum.”

EBEVEYNLER ARASI İŞBİRLİĞİ: BUGÜNÜN AİLELERİ İÇİN HAYATİ BİR KONU

20. yüzyılın başından beri bilim, çocukların entelektüel, sosyal ve duygusal gelişimine olumlu katkıda bulunan etkenlerle yakından ilgileniyor. Bu etkenler arasında, sevgi dolu ve güven veren aile ortamında büyümüş olmak birincil önemde şart olarak karşımıza çıkıyor. Bu şartı hayata geçirme sorumluluğu, uzun süre, sadece anneye yüklenmişti; yani çocukluk çağı uzmanları her şeyden önce anne-çocuk ilişkisiyle ilgilenmişti. Babanın rolü, esas olarak, ailenin maddi gereklerini karşılayan finansal kaynak tedarikçiliği olarak görülüyordu. Anne-çocuk ilişkisini merkezine alan çok sayıda çalışma, çocuğun duygusal dengesi ve kişiliğinin gelişimi için gerekli olan bağlanma yollarının nasıl inşa edildiğini anlamamızı sağladı. Bu çalışmalar, annenin tutumunun (özellikle annenin bebeğinin içinde bulunduğu durumlara dikkatini vermesi, onunla nasıl ilgilendiği gibi) bu bağın doğumdan itibaren inşa edilmesindeki rolünü göstermiştir. Yine bu çalışmalarla, bebeğin doğumdan itibaren “sorumsuz” olmadığı ve karakterinin (buna bilimsel literatürde “mizaç” denir) annesiyle öreceği bağları nasıl etkilediği de ortaya konmuştur.

Bu çalışmalar sayesinde, annelerin çocukların gelişimine olan katkısına hak ettiği değer verildi. Ne var ki, bu katkıyı ortaya koymanın annelere zarar veren bir yan etkisi de oldu: Olumlu çabaları öne çıkarıldığı için, bir çocukta sorunlar çıktığı anda mantıken bu çabaların yetersiz olduğu, hatta annenin ondan beklenen uygun tutumu göstermediği için başarısız olduğu varsayıldı. Böylece anneler sıkça, çocuklarının olası güçlüklerinden sorumlu tutuldu ve onların psikik dengelerinin tüm yükünü toplum nezdinde omuzladılar. Öte yandan babalar, sanki anne ve çocuk dışarıdan gelecek başka ilişkiyel etkilere karşı geçirimsiz ve kapalı bir evrende “yalıtılmış” bir hayat yaşıyormuşçasına, aile hayatının dışında bırakıldı.

Bu tür bir yaklaşım, kadınlarla erkeklerin arasındaki “geleleneksel” görev dağılımından ileri gelir. Buna göre kadın, iki partnerden aile içi işlerden sorumlu olan “vekil”dir. Gelgelelim, 1950’li yıllardan beri bu görev dağılımını altüst eden ve rollerin karışmasına yol açan çok önemli toplumsal değişimler oldu. Gittikçe daha çok kadın, yarı zamanlı hatta tam zamanlı olarak, iş hayatına atılmaya karar verdi ve bunun, çocuklarıyla eskisine göre daha kısıtlı bir zamanda ilgilenmeleri gibi kaçınılmaz bir sonucu oldu. Aynı zamanda gittikçe daha çok baba, aile hayatına dahil olmak ve gerek çocukla ilgilenerek gerekse de ev işlerini üstlenerek elini taşın altına koymak istedi. Dolayısıyla uzmanlar daha önce duymadıkları sorularla karşılaşmaya başladılar, ki bunlardan ikisi hayati önemdeydi: Annesinden daha az ilgi görmek çocuğa acı verir mi? Baba çocukla, dahası bebekle ilgilenmek için gerekli yeterliliğe sahip midir?

Bu değişimler, elbette çiftin ilişkisi üzerinde de sonuçlar doğurmuştur. Daha önce, annenin ve babanın ilk çocuklarının doğumundan itibaren yapacağı şeyler toplumsal alışkanlıklar tarafından belirleniyordu ve kimin evle ilgilenip kimin

işe gideceğini belirlemek için konuşmaya gerek yoktu. Bugün ise görev dağılımı pazarlıklar neticesinde belirleniyor: Kim, ne oranda çalışacak? Çocukları okuldan kim alacak? Her gün aynı ebeveyn mi alacak? Kısacası, artık günlük hayattaki çok sayıda görevin nasıl yerine getirileceğini belirlemek gerekiyor.

Sorumluluklar, böylelikle anne babalar arasında, iyisiyle kötüsüyle paylaşılmaya başlandı (artık ikisi de hem çocuk için önemli görülüyor hem de olası güçlüklerden sorumlu tutuluyor). Çocuğun çevresi de aniden genişledi ve anne-çocuk ikilisinden anne-baba-çocuk üçlüsüne geçildi. Ebeveynler artık ortak ebeveynler, yani ebeveynler artık çocuklarıyla başka bir ebeveyn ile “birlikte” ilgileniyorlar.

Ebeveynlikte ortaklık, ailevi görevlerin layıkıyla yürütülmesi için hayattır. Günümüzde ebeveynler arası görev dağılımını, her iki tarafın da (neleri yapmaya hazır olduklarını, karşı taraftan beklentilerini ifade eder ve elbette ikisi de birbirinin isteklerine özen gösterirse) tatmin olacağı şekilde hazırlanan bir sözleşmenin sonucu olarak görmek mümkündür. Uzmanlar ilk zamanlarda bu sözleşmenin maddelelerinin ve ebeveynlerin karşılıklı memnuniyetinin çocuğu etkilemediğini düşünüyorlardı. Neticede esas olan, (özellikle) anne-çocuk ve baba-çocuk ilişkisinin sıcak ve uyumlu olmasıydı. Ancak daha sonra, çocukla kurulan ilişkide ebeveynin kendini iyi hissetmesi için ebeveynlerin önce birbiriyle ilişkilerinde kendilerini iyi hissetmeleri gerektiği görüldü. Ne var ki, ebeveynler arasında işbirliği kurmak kolay değil: Her ortaklıkta olduğu gibi bu ortaklıkta da taraflar tavizler vermeli, bazı şeylerin istedikleri gibi olmayacağını kabullenmeli ama aynı zamanda “asgari standardı” garanti etmeliler, zira bu standardın altı tatminsizlik getirecektir. Bu tavizler aile hayatının (günlük hayatın somut organizasyonundan tutun da çocuğun eğitimine dair kararlara ve görev dağılımına

kadar) her yönünü kapsar. Artık ebeveynler arasındaki işbirliğini, her iki tarafın da çocukla olan ilişkisinden ayrı düşünmenin mümkün olmadığı açıktır.

Ebeveynler arası işbirliği, aile gelişiminin hâlâ tam keşfedilmemiş bir yüzüdür; psikoloji alanında yapılan çalışmalar bu konunun ne kadar karmaşık olduğunu göstermiştir. Bu çalışmalar, bazen her bir ebeveyninden ne beklenebileceğine dair akliselime işaret ederken bazen de akliselimin aksini göstermiş ve konuyla ilgili çok sayıda “yanılgıya” parmak basmıştır. Araştırmalar bizi zaman zaman şaşkırtıcı bilgilere ulaştırdı. Burada “ebeveynliğe geçiş” denen, yani ilk çocuğun doğumundan önceki ve sonraki birkaç senede ebeveynler arası işbirliğinin temellerinin atıldığı sürece vurgu yaparak bu çalışmalarını anlatacağız. Dolayısıyla bebeklerden ve ebeveynlerinden bolca söz edeceğiz (ama sadece onlardan değil).

Bu eser, birbirini takip eden sorular şeklinde yapılmıştır ve biz de bu sorulara bilimsel psikoloji tarafından getirilen cevapları sunacağız; tüm cevaplar temel araştırmaların (“standart” aileler içinde yapılan araştırmalar) veya klinik pratiklerin (ister çocukta görülen sorunlardan isterse de ebeveynlikte çekilen sıkıntılardan kaynaklansın, zorluk yaşayan ailelerle yapılan terapi çalışmaları) ürünüdür.

İlerleyen sayfalarda, anlatım kolaylığı açısından tekil şahıs olarak “çocuk”tan bahsedeceğiz. Yine de ele alınan konuların çoğunda, genel olarak “çocuklar”ın olduğu durumları düşünebiliriz. Bunun geçerli olmadığı hallerde, araştırmanın tek çocuklu aileler ile çok çocuklu aileler arasında veya büyük ve küçük çocuklar arasında ortaya koyduğu farkları belirteceğiz.